

„A Tisza-parton mit keresek?”

Ady Endre izgatott kérdését/felkiáltását valószínűleg minden olyan művész és tudós magáénak érezheti, aki vidéken próbál – olykor méltánytalan helyzetben – jelentőset, a „helyi értékrenden” messze túlbaladót alkotni. A Tisza-parton azonban nemcsak a lelki nyugtalanság, hanem az elszántság verse. Ezért is választottuk a bíres sort új sorozatunk címéül, melyben a magyar kultúra és tudományosság Szegedhez is kötődő jeleseit kívánjuk megszólaltatni.

„Szeged az igazi otthonom”

BESZÉLGETÉS GREGOR JÓZSEF OPERAÉNEKESSEL

Már a hetvenes évek elején azt írták róla, hogy a magyar énekesgárda egyik legnagyobb büszkesége, csodálatosan kiegyenlített hang, mély átélés és nagyszerű karakteralakítás jellemzi minden fellépését. Pedig a Vaszy Viktor vezette szegedi operatársulatból indult Gregor József pályája csak az utóbbi tíz-tizenöt évben érkezett igazán a csúcsra. Állandó vendégénekes lett a Magyar Állami Operaháznak, a nyolcvanas évektől nemzetközi karrierje is egyre sebesebben ívelt fel. A nyugat-európai és a vezető amerikai operaházak után három szerepre is meghívta a világ első zenés színházának tartott New York-i Metropolitan Opera. Tavaly, a másodízben megrendezett örökösztágválasztás után ő is elhelyezhette lábnyomát a pesti Broadway aszfaltján, s ezzel a magyar előadó-művészet halhatatlanjainak képzeletbeli társulatához szerződött. Gregor József mindeközben – még ha nem is bántak vele mindig művészi rangjához méltón – ízig-vérig szegedi maradt. A városban ma is villamoson jár, az emberek nemcsak énekművészetéért, hanem humoráért, szókimondásáért, természetes közvetlenségéért is szeretik. Egyszer megkérdeztem egy New Yorkban élő magyar ismerőst, hogy mi jut eszébe legelőször Szegedről. Gondolkodás nélkül felelte: Gregor Jóska meg a Pick szalámi. A szegedi operafejedelemmel otthonában gyümölcsteát kortyolgatva pályájáról és szegedi kötődéseiről beszélgettünk.

– *Mielőtt Szegedre szerződött, milyen kép élt Önben a városról?*

– Azt megelőzően, hogy 1964. január elsején leköltöztem, kétszer jártam Szegeden. 1962-ben és 1963-ban a Magyar Néphadsereg Művészegyüttesének (mai nevén Honvéd Művészegyüttes) tagjaként. Abban az időben nagy amatőr fotós voltam, s a legszebb képeimet épp Szegeden készítettem. Jól emlékszem, mennyire megragadott a Dóm téri árkádsoron egy furcsa, klinkertéglából készült csavart oszlop. A panteonba azonnal beleszerettem, de a dóm eklekticizmusa kifejezetten nem tetszett. A dóm mögötti görögkeleti templom egyedülálló ikonkincsei már az első látogatáskor felkeltették érdeklődésemet, és a második alkalommal újra megnéztem. Mielőtt ide szerződtem, szegedi operaelőadást nem láttam. A színházat sem ismertem belülről, hiszen nem ott léptünk fel. Fotós szemmel néztem a várost, emlékszem, mennyire megdöbbentett, hogy milyen szörnyű állapotban volt a Mátyás téri templom és a kolostor, amit mára gyönyörűen helyreállítottak. Képeslapszerű fotókat csináltam, néhány közülük épp nemrégiben akadt a kezembe. Arra is pontosan emlékszem, hogy a Tisza különösebben nem fogott meg. A Dunához képest kicsinek, a Rákos-patakhhoz képest nagynak tűnt. Az újszegedi oldalon akkor még csak a két első négyemeletes lakótömb állt. Az Alföld nem ragadott meg, gyermekkorom óta inkább a Dunántúl tetszett. Sohasem értettem, Petőfi miért találta szépek, hogy messzire el lehet látni az Alföldön, amikor nincs mit nézni. Ezzel szemben a Dunántúl, a dombjai ritmusával vagy épp ritmustalanságával, a városai domborzathoz idomuló jellegzetes, különleges hangulatú utcáival, izgalmasabbnak tűnt. Pécszet, Veszprémet, Kőszeget, Sopront sokkal jobban szerettem.

– *Ezek szerint véletlen, hogy Szeged lett az otthona. Hogyan szerződött le Vaszy Viktor operatársulatához?*

– 1963 júniusában elmentem a Magyar Állami Operaházba próbát énekelni. Az Anyeginből Gremin híres áriáját kérték, ám végig sem hallgattak, a közepénél félbeszakítottak. (Ha Gremit énekelek az Operaházban, máig az a kényszerképzetem, hogy a karmester az ária közepén leint, és azt mondja: köszönjük, majd értesítjük.) Miután nem sikerült a próbaéneklés, két szál is Szegedre vezetett. 1963 decemberében vendégszereplésre jöttünk a Honvéd Művészegyüttesel. A Tisza Szállóban laktunk, egyik barátom, K. Nagy Béla – aki korábban Vaszy Viktor meghívására a Tannhäuser órgrófját énekelte a szegedi színházban – javasolta, hogy ugyan neki végül nem sikerült bekerülnie az operatársulatba, de azért én próbáljam meg, jelentkezsek Vaszynál meghallgatásra. A másik szegedi szálát rákosligeti barátom, Szalay Miklós – az Operaház jelenlegi karigazgatója – jelentette, aki akkoriban Vaszy karigazgatója volt a színházban. Őt kerestem meg, ő szólt Vaszynak, hogy hallgasson meg. Jól emlékszem, a Tannhäuser próbálták a színházban, akkor láttam életemben először Szalma Ferencet, aki már országosan ismert énekes volt.

– *Mit énekelt azon a sorsdöntő meghallgatáson?*

– Sarastro E-dúr áriáját A varázsfuvolából és Fiesco áriáját a Simon Boccanegrából. Az azóta már meghalt Várady Zoli kísért zongorán. Jól sikerülhetett Vaszy szobájában az előéneklés, mert utána azonnal lementünk a színpadra is. Mialatt énekeltem, Vaszy a földszinttől a harmadik emeletig szinte bejárta az egész nézőteret, és hallgatta, hogy a különböző helyeken hogyan szól a hangom. Végül azt mondta, épp nincs státusza, ezért magánénekesnek nem tud felvenni, csak kóruskötelezettségű szólistának. Körülbelül negyven másodperc alatt végiggondoltam, mit feleljek. Úgy éreztem, nem szabad kihagynom ezt a lehetőséget, hiszen itt szólófeladatokat is kaphatok, viszont ha

a Honvéd Művészegyüttesnél maradok, akkor lehet, hogy soha az életben nem fogok érvényesülni. Abban ugyanis biztos voltam, hogy az Operaházba még egyszer nem mentem volna vissza próbaéneklésre. Igent mondtam Vaszynak, és jól jártam, mert egyetlenegyszer sem kellett a kórusban énekelnem. 1964. január 1-jétől szerződtem le. Epp a varázsfuvolára készült a színház, amiben rögtön megkaptam a második őrtálló szerepét.

- *Azonnal sikerrel indult szegedi pályafutása?*

- Január 3-án kezdtük a próbát, és 4-én Vaszy már ki is rúgott. Az történt ugyanis, hogy az előző napon kaptuk meg a kottát, én pedig lapról kiválóan leénekeltem a szólamom, mert a Művészegyüttesnél prima vista kellett tudnunk énekelni. A másnapi próbára is kottával érkeztem. Amikor Vaszy meglátta, dühösen rám szólt, azonnal csukjam be. Amikor rám került a sor, nem énekeltem, mert egy szót sem tudtam a szerepemből. Egyszerűen nem tanultam meg. Az Öreg szörnyen mérges lett: „Mit képzelsz magad!? Kíváncsi vagyok én arra, hogyan tud kottából olvasni? Takarodjon ki innen! Vegye tudomásul, ez egy operaszínpad, ahol maga nem fog a próbákon blattolni!” Teljesen leforrázva mentem haza, egész éjszaka nem aludtam. Azt gondoltam, milyen nagy marha vagyok, hogy idejöttem. Jó helyem volt a Művészegyüttesben, ahol nem ordítottak velem, mindent emberi hangon meg lehetett beszélni. Egészen odavoltam, de a szerepet megtanultam. A másnap délutáni próbára már be sem vittem a kottát. Vaszy rögtön meglátott, és azzal kezdte, hogy elénekelte velem a szerepet. Láthatóan elégedett volt, és azt mondta, megúszhattam volna az előző napi inzultust. Soha többé nem volt vele afférom. Atyai jó barátom lett. Nagyon szeretett engem. És én is őt! Az 1963–64-es évad végéig fél év alatt még hét szerepet énekeltem el. Szerencsém volt, hogy Vaszy rögtön az elején kíméletlenül megtanított rá, hogy a legkisebb szerepért is keményen meg kell dolgoznom, és sohasem mehet be az ember készületlenül egy próbára.

- *Nem lehetett könnyű váltás a Művészegyüttes kórusából egy operatársulatba kerülni, és rögtön ennyi szerepet énekelni...*

- Később, amikor már Liszt-díjas voltam, mondtam is egyszer Vaszynak: jól kitolt velem, amikor rögtön az elején annyi szereppel megpakolt. 23 évesen már Roccót énekeltem! Három nap alatt kellett megtanulnom! Vaszy azt felelte: ha valakit, akinek van affinitása az úszáshoz, bedobnak a mély vízbe, és ki tud úszni a partra, akkor már csak a stílusán kell csiszolni ahhoz, hogy világbajnok legyen. Ez valóban így van! Ha az első néhány hónap nagy megmérettetését idegrendszerrel, torokkal, aggyal, füllel és türelemmel kibírja egy énekes, akkor már nagy baja nem lehet. A pályám talán legnehezebb szakasza volt az a csonka szegedi évad, amelybe kezdőként belesöpöntem. Sokszor három-négy nap alatt kellett megtanulnom egy szerepet. Ha Vaszy azt mondta nekünk, fessük be az eget, nem azt kérdeztük, hogyan, hanem azt, hogy milyen színűre. Nála nem lehetett kibúvókat találni. Eszünkbe nem jutott volna egy kérésére azt felelni: nem tudom megcsinálni.

- *Mikor érezte először, hogy ide tartozik, hogy megszerette a várost?*

- Ezt még sohasem gondoltam végig, de biztosan voltak fokozatok. Talán, amikor 1965-ben, Bach születésnapján, március 21-én életemben először énekeltem a János passiót. A szólam nem volt igazán nekem való, hiszen egy kezdő énekesnek nem lett volna szabad ilyen iszonyatosan nehéz szólamot énekelnie. De egy hónapon keresztül naponta feljártam Vaszyhoz, ott ült nála Delley Jóska is – aki most a Szegedi Konzer-

vatórium professzora –, és hangról hangra megtanították nekem a szólamot. Hályogkovács módjára énekeltem el, nem is tudtam, milyen rettenetesen nehéz. Emlékszem, az előadás után mindenki szorongatta a kezem, s nem is értettem, hogy miért. Egy héttel később Budapesten is előadtuk a darabot, és olyan kritikákat kaptam, hogy azóta sem írtak rólam szebbeket. Úgy éreztem, szinte tőlem függetlenül született meg úgy az a szólam. Mindenben Vaszy instrukcióit követtem, aki szinte beidomított engem. Az Öreg imádta a János passiót, el akarta dirigálni, és ezért egy hónapos nagyon kemény munkával alkalmassá tett az eléneklésére.

Ezután nagy csönd volt, sok szerepet elénekeltem, többek közt a Szerelmi bájjal Dulcimaráját is, ami nagyon rosszul sikerült, hiszen huszonhat évesen nem lehet ezt a szerepet jól megcsinálni. Vaszy behívatott, s azt mondta: nagyon rosszul énekelte, de majd rengeteget fogja ezt a szerepet vidéken játszani, s majd csak azután léphet fel vele újból Szegeden. Nagymágocstól Makón és Kiskunfélegyházán át Kiskunmajsaig sok helyre jártunk.

– *Mire voltak jók ezek a tájelőadások?*

– Nagyon szerettem tájolni, nagy kár, hogy megszűntek az ilyen előadások! Legáltalában nyolcvanhat játszottunk egy évadban. Igazi művészi értékük nem volt, mert olyan körülmények között nem is lehetett. Viszont a színház a hatvanas években minden egyes tájelőadásért plusz 22 ezer forintot kapott, ami akkoriban nagyon nagy pénz volt. A fiatal énekesek, színészek számára pedig kiváló iskolává váltak, hiszen ezeken tét nélkül el lehetett énekelni és játszani főszerepeket is. Ha már a Szeged környéki falvakban, kisvárosokban jól ment egy szerep valakinek, akkor elénekelhette Székesfehérváron is. Ha az az előadás is sikerült, akkor kitűzték a szegedi nagyszínházba is. Ezek a fokozatok nagyon hasznosak voltak. Szörnyű helyeken is felléptünk, rossz színpadokon játszottunk, lavórból mosakodtunk, de volt értelme.

– *Nemrégiben Carelli Gáborral beszélgettem, aki negyedszázadon át a New York-i Metropolitan Opera tenoristája volt, s még ő is elismeréssel emlékezett Vaszy Viktorra, akinek a dirigálásával 1947-ben a Traviatában lépett fel Szegeden. Vaszyt mindenki kiváló muzikusnak tartotta, mi lehetett az oka, hogy mégsem futott be nagyobb karriert?*

– Vaszyt politikai nézeteit illetően nagyon sokan félreismerték. Neki ugyanis nem voltak hangoztatott politikai nézetei. Rásütötték, hogy németbarát és jobboldali. Egyszer elmesélte nekem, hogy ez honnan datálódott. Amikor 1940-ben, a második bécsi döntés után visszacsatolták Észak-Erdélyt, kapott a budapesti zeneakadémiára is és Kolozsvárra is egy állásajánlatot. Kodályt kérdezte meg, hogy melyiket válassza. Végül Kodály tanácsára Kolozsvárra ment operatársulatot szervezni, és egy év alatt virágzó operakultúrát teremtett. A német megszállás alatt a kolozsvári német városparancsnok – aki korábban civilben az ulmi színház tenoristája volt, csak miután behívták katonának, kapott századosi rangot – bement Vaszyhoz, és megkérte, hogy ott lehessen az előadásokon. Így aztán szinte minden este ott ült egyenruhában a színház igazgatói páholyában. Vaszyra azonnal rásütötték, hogy németbarát fasiszta. Ez a címke sajnos sokáig rajta maradt, s ez is hozzájárult, hogy kivételes képességei ellenére sem tudott igazi karriert csinálni Magyarországon. A másik okot is ki kell végre mondani nyilvánosan, ha meg is haragszanak rám néhányan: Vaszyt azért nem hívták fel Budapestre, azért nem engedték be az Operaházba, mert azonnal kiderült volna, hogy az operadirigálás terén még Ferencsik Jánost is felülmúlja. Ezt senki sem merte eddig kimondani. Volt egy másik karmester is, akit nem engedtek labdába rúgni Budapesten:

Rubányi Vili bácsi. Ez a két ember aztán daczból olyan operakultúrát csinált Szegeden illetve Debrecenben, ami sokszor magasabb színvonalú volt, mint a budapesti. Pedig a Magyar Állami Operaháznak akkoriban zseniális énekesei voltak! Ferencsik Jánost koncertdirigensként nagyon szerettem és tiszteltem, de operakarmesterként, színház-szervezőként Vaszy sokkal nagyobb formátumú volt. Nála erősebb kisugárzású muzsikusság személyiséggel azóta sem találkoztam.

- *Miért épp az operajátszás terén volt ilyen sikeres?*

- Egyszerűen mert imádta az énekhangot és az énekeseket. Kivételesen tudta kezelni a művészeit, pontosan tudta, hogy kiből, milyen módszerrel lehet kihozni a maximumot. Akadt például olyan kolléganőm, akinek nagyon magas volt az ingerküszöbe, ezért Vaszy úgy csinált belőle zseniális sztárénekest, hogy állandóan üvöltözött vele.

- *Amikor aláírta a szegedi szerződését, hogyan tervezte a pályáját?*

- Mint akkoriban minden fiatal énekessel, nekem is az volt a célom, hogy egyszer majd a Magyar Állami Operaház tagja legyek. Úgy gondoltam, Szeged csak hosszabb-rövidebb állomás lesz az életemben, itt megtanulom a szakmát, és úgyszólván felkerülök majd Pestre. 1969-ben hívtak meg először két szerepre. Ramfiszt és Fiescót énekeltem egy-egy estén. Gondolom, ki akartak próbálni. Lukács Miklóssal, az Operaház akkori igazgatójával nem voltunk egymásnak rokonszenvesek. Emlékszem, a Muzsika méltató kritikát közölt arról a Simon Boccanegra-előadásról, amelyben Komor Vilmos dirigálásával Fiescót énekeltem Simándy József, Mátyás Mária, Palócz László partnereként. Akkoriban – elsőként a szegedi énekessel közül – ötéves szerződést kötött velem Vaszy, amelyben az is benne volt, hogy minden évben kétezer forint fizetésemelést kapok. Rettenően utáltak érte a kollégáim! Liszt oratóriumát, a Szent Erzsébet-legendát énekeltek Vaszy vezényletével a Zeneakadémián, amikor a koncert után odajött hozzám Lukács Miklós. Azt mondta, hogy nagy marhaságot csináltam, amikor ötéves szerződést kötöttem a szegediekkel, mert szeretne felhozni az Operaházba, de így nem tud. Erre azt feleltem neki: azt a szerződést közös megegyezéssel két nappal korábban felbontottam Vaszyval. Lukács erre a fejéhez kapott: milyen kár, hogy épp nincs státusza. Mondtam neki, ne izgassa magát, tegnap leszerződtem Wiesbadenba. Akkoriban nyitották meg a határokat, és néhány énekessel lehetővé tették, hogy külföldön vállaljon munkát. Amikor Vaszy meghalt, írtam egy rövid búcsút a Muzsika számára. A sors különös fintora, hogy az Öreg utolsó interjúja ugyanabban a számban jelent meg, s abban a következőt mondta: „Éveken keresztül szeretettel meg tudtam akadályozni, hogy Gregor Jóska elmenjen Budapestre, így ma is itt van.” A halála után egy hónappal, a Muzsikából tudtam meg, ő intézte úgy, hogy ne kerüljek fel az Operaházba. Egyszer együtt vacsoráztunk egy nyírbátori koncertünk után, s akkor mondta: „Neked nem szabad felmenned Pestre, mert te alkalmatlan vagy a sorbaállásra. Majd meglátod, te nem fiatal korodban fogsz karriert csinálni, már idősebb leszel, amikor szép pályád lesz. Akkor pedig magadra fogsz maradni, nem lesznek igazi művészbártaid.” Mindenben igaza lett! Egy kezemen meg tudom számolni, hány olyan barátom maradt, akinek a társaságában nem érzek minimális irigységet sem azért, amit elértem.

- *Amikor először megnyitották a határokat, és kint is sikere volt, sohasem gondolt arra, hogy végleg külföldön maradjon?*

- Egy évet töltöttem kint Wiesbadenben, nagyon jól mentek ott a dolgaim, de iszonyatos honvágyam volt. Dolgozott az ottani zenekarban egy '56-os magyar disszi-

dens, akivel előadások után gyakran elmentünk sörözni. Az egyik német nyelvű Aida-előadás után, amelyben a király szerepét énekeltem, hazafelé menet beültünk egy sörözőbe, ahol elkezdte szidni Magyarországot, mondván, ott még a sör is meleg. Hiába mondtam neki, hogy hagyja abba, mert én a hibáival együtt is szeretem ezt az országot, erős honvágyam is van, ő csak folytatta tovább a szidalmait. Erre felálltam, és akkora fülest kevertem le neki, hogy elterült a padlón. Ennek az lett a következménye, hogy hazazavartak. Sokan rá akartak bírni, hogy disszidáljak, én azonban semmiféle bezártságot nem tudok elviselni. Azt sem tudtam volna, hogy Magyarországra legyek bezárva, de azt se, hogy ide ne jöhessenek többé.

- *Wiesbadenből hazatérve hogyan fogadták?*

- Tárt karokkal! Lendvay Feri volt akkoriban a színigazgató Szegeden, amikor visszajöttem, másnap már próbálhattam.

- *Családjáról, gyermekkoráról sohasem szokott beszélni...*

- Azt hiszem, sok minden nem publikus belőle. Ha elmondanám, biztosan nem éntenék, miért beszélek róla. Édesapám egyetlen karcolás nélkül végigcsinálta a II. világháborút, majd hazaérkezése után egy szerencsétlen autóbalesetben meghalt. Édesanyám özvegyen maradt, és hattól tizennégy éves koromig a nagynénje nevelt. Amikor anyám újra férjhez ment, visszakerültem hozzá. A nevelőapám jogász volt, és belőlem is jogászt akart faragni. A hegedülést kivéve mindenféle zenéhez közeli tevékenységtől tiltottak, ahhoz viszont tehetségtelen voltam, igaz, annyi haszna volt, hogy megtanultam kottát olvasni. Édesapám műkedvelő énekes volt, az mondják róla, szép hangja volt.

- *Ahogy haladt előre a pályán, és egyre többfelé aratott sikert, mintha egyre nagyobb hangsúlyt kapott volna a városhoz kötődése...*

- Nem tudom pontosan, hány éve történt, egyszercsak azt vettem észre, hogy egyfajta jelkép vagyok Szegeden. A szegediek – akik nemzedékek óta itt élő családokat is sokszor „gyüttmöntnek” neveznek – engem, aki Rákosligetén születtem, elfogadtak szegedinek. Nagyon sokan azt hiszik, hogy itt is születtem. Nagyon szégyellem, hogy nem így van, néha már úgy érzem, kötelességem lett volna itt születni... A hetvenes-nyolcvanas években rengeteg lemezem jelent meg, sokat énekeltem vendégként az Operaházban. Mindenki tudta, hogy Ferencsik János tizenvalahány éven keresztül csak engem kért az oratóriumok basszus szólamáira. Mégsem maradtam Budapesten. Azt hiszem, ezt a ragaszkodásomat is értékelték a szegediek. Amikor nem sikerült 1963-ban a próbaéneklés, majd 1969-ben sem kerültem be az Operaház társulatába, elhatároztam, hogy bebizonyítom ország-világ előtt: nem kell ahhoz a budapesti Magyar Állami Operaház tagjának lenni, hogy szép nemzetközi karriert fusson be az ember. A sors különös iróniája, hogy miközben mindezt sikerült elérnem – ugyan nem művészi okok miatt –, bizonyos mértékig el kellett szakadnom a várostól. Ma Gárdonyban vagyok bejelentett állandó lakos. Nem Szegeddel vagy a polgáraival volt bajom, csupán néhány városvezetővel és kollégával, akiken ma is keresztülnézek, ha találkozunk.

- *Ahogy Vaszy Viktor is megjósolta, már nem kezdőként, hanem az ötvenen is túl jutott el nemzetközi karrierje csúcsára, amikor néhány évvel ezelőtt több szerepre is meghívást kapott a világ legfontosabb operaházának számító New York-i Metropolitan Operába...*

– 1992-ben egy Szerelmi bájjal előadássorozatot énekeltem Portlandben. Hazafelé jövet megálltunk New Yorkban. A feleségem és az ügynököm szövetkeztek a hátam mögött, és megszervezték egy próbaéneklést a Metropolitanbe. Tudták, hogy magamtól nem jelentkeztem volna próbaéneklésre sehová. Vaszy volt az utolsó, akinek előénekeltem. Azóta végigcsináltam idehaza egy szép pályát, felléptem Németországban, Olaszországban, Belgiumban és több amerikai nagyvárosban. Beletörődtem, hogy a Metropolitanben sohasem fogok fellépni. Amikor New Yorkban kész tények elé állítottak, rettentően dühös voltam, de az unszolásra végül mégis elmentem próbát énekelni. Szerencsére tréningben voltam, a Rágalomáriát, majd Don Pasquale áriáját kérték, végül Dulcamara belépőjéből is kellett egy kis részletet előadnom. Mindhárom jól sikerült, de az esélytelenek nyugalmával vártam az értesítést. Néhány hét múlva – amikor épp Belgiumban a Manon Lescaut-ban játszottam – üzenetet kaptam, hogy 1994 októberében Sosztakovics Katyerina Izmajlova című operájában a részeges öreg papot kell énekelnem, ami a darab egyik legizgalmasabb szerepe. Nagyon boldog voltam. Amikor néhány hónappal később Houstonban léptem fel, újra megkerestek a Metből, hogy ugorjak át New Yorkba, mert James Levine szeretne velem beszélni a továbbiakról. A találkozó a Met által kért időpontban nem jöhetett létre, mert nem tudtam elmenni, hiszen előadásaim voltak. Azt üzentem, ne haragudjanak, az aznapi előadás számomra fontosabb, mint az, hogy a jövőről tárgyaljak. Azért hívtak, mert Bartolónak akartak felkérni a Figaro házasságára, de előbb találkoznom kellett volna a rendezővel is. Már lemondtak rólam, amikor a Marcellinát éneklő 60 éves, csodálatos libanoni mezzoszoprán, Rosalind Elias meghallotta, hogy engem szerettek volna, csak nem tudják, jó lennék-e. Rosalinddal többször dolgoztam már együtt, így azonnal rájuk ripakodott: „Mit vacakoltok, a legjobb Bartolo most, akit ismerek.” James Levine már hívta is az ügynökömet, és leszerződöttem a szerepre. Ezzel még nem ért véget a történet, két hét múlva újabb telefonszót kaptam, hogy három Szerelmi bájjal előadásban játszom el Dulcamarát. Így aztán az 1994–95-ös évadban négy hónap alatt három szerepben 18 előadást énekeltem a Metben.

– *Mit jelentettek ezek a külföldi sikerek?*

– Csak aki igazán megszenvedett már az elismerésért, az tudja, hogy a sikerek rövid állomások egy életpályán. A Metropolitan után is ugyanolyan intenzitással próbálok, hiszen a mércét sehol sem tehetem alacsonyabbra. Lassan 12 éve járok az Egyesült Államokba énekelni, azt tapasztalom, hogy ott nem fordulhat elő olyan lötyögés, mint ami az itthoni próbákat gyakran jellemzi. Elképzelhetetlen, hogy Plácido Domingo markírozzon. Láttam őt a Metben egy zongorás próbán. Ugy énekel, mintha négyezer ember hallgatná. Az egyik főpróbáján délután kettőkor elrontotta az áriája kadenciáját, ezért négy órán át gyakorolta. Domingo ettől az, aki. Egész nap fröccsöző, biliárdozó énekesből nem lett még világsztár. Ehhez a pályához hihetetlen kitartás és önfegyelem szükséges.

– *Médiasztárként az elmúlt években gyakran faggatták a politikáról is, korábban szívesen ki is fejtette a nézeteit. Volt olyan pillanat, amikor megbánta, hogy véleményt nyilvánított?*

– Többször is volt! Engem senki sem üldözött a Kádár-rendszerben, sőt az utolsó kitüntetésemet is akkoriban kaptam. 1983-ban lettem Kiváló Művész, amire nagyon büszke voltam, mert 43 évesen én voltam a legfiatalabb előadóművész, aki megkapta. Be kell vallanom, engem az előző rendszerben nem az zavart a legjobban, hogy itt vol-

tak az oroszok. Szegeden ebből annyit lehetett érezni, hogy a Takaréktár utcai kocsmába jártak az orosz katonatisztek. Randalírozó orosz katonákkal nem lehetett Szeged utcáin találkozni. Mégis, a rendszerváltás idején, mint a legtöbb emberben, bennem is volt egy nagy fellélegzés: végre szabadok vagyunk. Legjobban az MDF programja tetszett, és nagy lelkesedéssel szavaztam rájuk. Emlékszem, amikor a televízióban kihírdették az eredményt, örömmámorban úsztunk, úgy éreztük, jó helyre tettük a szavazócédulán a keresztet. Azután lassan nagyon rossz irányba kezdett menni minden, és amikor a ciklus vége felé megtisztították a liberális érzelmű újságíróktól, szerkesztőktől a rádiót és a televíziót, akkor már semmit sem értettem. Antall József halála után teljesen eltávolodtam az MDF-es körtől. Amikor megszüntették az Egyenleget, én ugyan nem írtam alá semmit, de magamat letiltottam. Nem szerepeltem a rádióban és a televízióban. Úgy éreztem, visszatértünk a régi rendszerek gyakorlatához, ahol ha valaki nem volt jó elvtárs, akkor a szakmai hitelét is megkérdőjelezték. Az 1994-es választások előtt jó lehetőség kínálkozott a váltásra. Ott voltam az SZDSZ 5 éves születésnapjában, ahol Pető Ivánnal beszélgetve azt mondtam neki: ha kormányra kerülök, az Isten mentse meg benneteket attól, hogy megint ellenzékbe kelljen mennem. Sajnos annyi rossz, kultúraellenes döntést hozott ez a kormányzat is, hogy eldöntöttem, soha többé egyetlen politikai pártot sem vagyok hajlandó támogatni. Ha alakul egy Mozart-, Verdi-, Rossini- vagy Donizetti-párt, akkor mindegyikbe be fogok lépni, de más közéleti funkciót nem vállalok. Elmegyek szavazni, de többé nem politizálok. Ezentúl azt sem mondom meg, hogy melyik pártra szavazok. Igyekszem a magánélet örömeinek élni. Boldog vagyok, mert Bence unokám tüneményes srác. Amióta elkezdett beszélni, be nem áll a szája. Bernadett lányom színésznő lett, jól indult a pályája, nagy sikere volt a Nemzeti Színházban például a Bella című Szomory-darabban.

- Ma talán a legnépszerűbb operaénekes Magyarországon, tavaly örökös taggá választották, s elhelyezhette lábnyomát a pesti Broadway aszfaltján...

- Nagyon büszke vagyok erre az elismerésre, különösen azért, mert a közönség dönt róla, és olyan művészek – például Lukács Margit, Sinkovits Imre és Bessenyei Ferenc – társaságában kaptam meg, akiket én is halhatatlanként tisztetek.

- Azt viszont meglepve láttam, hogy az eddigi örökös tagok közül Gregor József az egyetlen, akinek nincs még Kossuth-díja...

- Bár soha egyetlen ülésére sem mentem el, éveken át tagja voltam a Kossuth-díj Bizottságnak, amelynek köztudottan csak olyan művész lehetett tagja, akit korábban már kitüntettek a díjjal. Rólam mindenki azt hitte, már régen megkaptam. Amióta nyugdíjba mentem a Szegedi Nemzeti Színháztól, mindenütt vendégként lépek fel. Így nem is volt olyan intézmény, amelyik felterjeszhetett volna. Így marad az örökös tagság, az viszont kétszeresen is, hiszen a szegedi színház már évekkal ezelőtt örökös tagjának választott.

- Ha nyilatkozik valamiről, annak Szegeden különösen nagy súlya van, hiszen a város legnépszerűbb emberének véleményére sokat adnak...

- Ezt nem mindig tapasztalom. Csupán egy vagyok a város polgárai közül, aki abban a szerencsés helyzetben van, hogy időről-időre megkeresi a sajtó, a rádió és a televízió, és megkérdezi a véleményét. Nemrégiben elhatároztam, ezentúl igyekszem csak olyan dolgokról elmondani a nézeteimet, ami csak egy bizonyos körre tartozik.

- Jó kapcsolata van más művészeti ágak vezető egyéniségeivel is. December elején például a Budapest Galériában Kass János kiállításának megnyitóján énekelt...

- Számomra mindig fontosak voltak ezek a barátkozások. Amikor Szegedre kerültem, még divatban voltak az esti kocsmái beszélgetések. A Hágiban, a Kis-Hungáriában, a Búzában fantasztikus élet folyt. Halász Előd professzornak a Búza volt a kedvenc helye, oda vitte a német és angol vendégeit is. A zenésztársadalom törzshelye a Bárka volt, félúton a színház és a zenekari próbaterem között. Átjártak oda a Radnóti gimnázium tanárai is. Éjszakába nyúló nagyszerű beszélgetésekre emlékszem. A konzervatóriumi tanárok standhelye a Hági söröző volt. Kardos Palival, a zenetörténész Nagy Pistával mindig találkozhatott ott az ember. Az esti beszélgetések alkalmával rengeteg információt be lehetett gyűjteni. Mindenki mindenkivel jóban volt. Mocsár Gabival vagy Vinkler Laci bácsival óriási élmény volt egy-egy éjszakát átbeszélni. Ha összetalálkoztunk az utcán, sokszor órákig tartó diskurzusokat folytattunk. Mostanában csak azért nem járok olyan gyakran tárlatokra, mert rengeteg a munkám. Olykor meghívnak a barátaim egy-egy kiállítás megnyitójára, de ott is inkább énekelni szeretek, mert nem tudok a képzőművészetről beszélni. Viszont időnként műsort vezetek a Bartók Rádió vasárnapi Muzsikáló Reggel című adásában. Az első három adás nagyon jól sikerült. Szívesen is csináltam, de arra a két órára rengeteget kellett készülnöm. Nem beszélhet az ember hülyeségeket az ország füle hallatára.

- *Az operanékesek közt meglehetősen sok a szakbarbár, Gregor Józsefet azért is szereti a média, mert mindenhez hozzá tud szólni, mindenről van véleménye...*

- Habitus kérdése! Engem a zenén kívül még csomó minden érdekel. Például a számítógépek is. Megőrülnék, ha csak opera és színház létezne! Mostanában jutottam el oda, hogy a napi politikára már nem figyelek a korábbihoz hasonló intenzitással. Politikus barátaimmal sem beszélgetünk róla. Napilapok helyett is szívesebben olvasok folyóiratokat, verseket vagy épp Jókait és Móriczot. A politikával már nem tudok azonosulni, mert megpróbálok normálisan, a formális logika szabályai szerint gondolkodni. A politikában pedig ez a gondolkodásmód életveszélyes, aki így politizál, az úgy jár, mint Gandhi. Az ország sorsa persze nagyon is foglalkoztat, szomorúan figyelem, hogyan morzsolódik fel Magyarországon az a középréteg, ami a polgári társadalmak meghatározó erejét jelenti. Nagy kár, hogy amikor végre valóban szabadok és függetlenek lettünk, ahelyett, hogy az ország kátyúba ragadt szekerét közös erővel kitaltuk volna, azonnal egymásnak estünk.

- *Most, hogy külföldi szereplései mellett egyre többet énekel a Magyar Állami Operaházban, és időnként Szegeden is fellép, hogyan látja a Szegedi Nemzeti Színházat? Jó úton halad?*

- Nem lenne etikus erről nyilatkoznom. Ha meghívnak énekelni, és ráérek, akkor mindig jövök. Egy színház öt éves koncepcióját egy ködös novemberi délutánon egyetlen ember meg tudja csinálni, de egy színházat keddről szerdára működtetni már sokkal nehezebb. Csodálkozom, hogy egyre kevesebb az operaelőadás Szegeden. Sajnos gyenge előadásra is akad szép számmal példa. Amikor annak idején kineveztek szegedi operaigazgatónak, énekescentrikus, tradicionális operajátszást csináltam. Nem akartam kicsavart rendezői színházat. Úgy gondolom, aki bejön az operába, az elsősorban vokális élményre vágyik. Hiszen mi újdonságot tud adni egy operarajongónak a Tosca, ha csak azt nem, hogy Tosca, Cavaradossi vagy Scarpia szerepét estéről estére más jó énekes szólaltatja meg. Másik rendezésben sem a darab eleje, sem a befejezése nem fog megváltozni. Operaigazgató koromban többen szidtak, mert két hónap alatt nyolcszor nézték meg a Toscát. Valamelyik szerepben ugyanis mindig új énekest lehetett látni.

Megfordult itt B. Nagy János, Sólyom Nagy Sándor, Misura Zsuzsa, Szilfai Márta, és sorolhatnám tovább a neveket. Nem volt két egyforma előadás, ettől aztán mindig teli volt a színház. Egyes kritikusok persze azután konzervatívnak minősítették ezt az operajátszást...

- Legutóbb Kovalik Balázs konzervatívnak épp nem nevezhető rendezésében, *A varázsfuvolában* láthatta a szegedi közönség...

- Úgy jöttem haza már az első színpadi próbáról, hogy végre megtudtam, miért rossz *A varázsfuvola*.

- *Miért?*

- Mert egy eljátszhatatlan, rossz darab. Mióta a pályán vagyok, ezt gondolom róla. Végre találkoztam egy kiváló rendezővel, akinek ugyanez a véleménye! Sarastro szerepe egy hazugság. Sarastro rossz ember, a humánus nevében hazudja végig a darabot. Nem azért tartja fogva Paminát, mert magasztos elvei vannak, hanem egyszerűen azért, mert szerelmes belé. El kell olvasni a német eredetit, abból ez világosan kiderül! Egyébként is rossz a darab, teli van dramaturgiai buktatókkal. Több mint harminc éve énekelem Sarastro szerepét, Kovalik Balázs szegedi rendezése volt az első, amiben szívesen játszom. Ez a darab annak köszönheti apoteózisát, hogy a két világháború közötti nagy karmesternemzedék – Bruno Walter, Wilhelm Furtwängler, Otto Klemperer és Karl Böhm – piedesztálra emelte, s azt mondta: lássatok csodát, itt *A varázsfuvola*. Szerintem mind a négyen azért csináltak belőle csodát, mert gyönyörű zene, de a darabot egyikük sem értette.

- *A következő hónapokban milyen feladatokra készül?*

- Tulajdonképpen 2001-ig nagyjából tudom, hogy mit csinálok. Szinetár Miklós, az Operaház igazgatója több évre előre betáblázott, azaz minden évadra elővett nekem egy darabot. A következőre kettőt is, mert a Boris Godunov Varlamját és Rossini Hamupipókéjében Don Magnifico szerepét is énekelem. Az azt követő évadban a Pomádé király új ruhája, majd utána a Szöktetés a szerájból következik. Idén márciusban Houstonba utazunk a feleségemmel, ott életemben először Richard Strauss *Arabellájában* Waldner szerepét énekelem, és vele párhuzamosan ugyanott a Figaro házassága Bartolóját alakítom. Nyáron rengeteg koncertem lesz idehaza, és a szegedi szabadtérin a tervek szerint Marci bácsit játszom a Háy János előadásain. Októberben utazunk vissza az Egyesült Államokba, ahol a portlandi operában ismét Don Pasqualét énekelem.

- *Mostanában hogy érzi magát Szegeden?*

- Annak ellenére, hogy néhány éve a város egyes vezetői rendesen elbántak velem, itt van az igazi otthonom. Ha azt mondom, hazamegyek, az mindig Szegedet jelenti.

Hollósi Zoltán